

DIPLOMATSKI ODNOSI I SUKOB IZMEĐU DUBROVAČKE REPUBLIKE I MAROKA U XVIII. STOLJEĆU

BERISLAV LUKIĆ

1

Dubrovačka pomorska trgovina bila je u XVIII. stoljeću upućena na Levant, a osobito na područje sjeverne i sjeverozapadne Afrike (Tunis, Alžir i Maroko). Pretežni dio trgovačke mornarice, oko 60 brodova, bavio se obalnom plovidbom prevozeći robove, hadžije, žito i drvo, potrebno za gradnju brodova.

Plovidba je bila ometana gusarenjem tuniskih, alžirskih i marokanskih gusara, što je prouzročilo niz incidenata i diplomatskih intervencija, ali bez težih posljedica po slobodu dubrovačke plovidbe.¹

Godine 1778. izbio je jači sukob, koji je Senat u svojoj diplomatskoj prepisci² čak nazvao i ratom. Po svome značenju bio je ozbiljniji, jer je smatran uzrokom stalnih trvenja između Dubrovačke Republike i marokanskog dvora, kao i diplomatskih intervencija sve do konca XVIII. stoljeća.

Ovaj je sukob nastao zbog toga, što su hadžije iz Saléa (Maroko) na povratku iz Meke zlostavljane od momčadi broda, koji ih je prevezio, a marokanski sultan bio obaviješten, da je taj brod plovio pod dubrovačkom zastavom.

¹ Državni arhiv u Dubrovniku. Lettere e commissioni di Ponente ann. 1779—1802.

² Prepiska je vođena na talijanskom jeziku. Izvještaji konzula bili su također pisani talijanskim jezikom, ali ima izvještaja izaslanika pisanih »ilirskim« jezikom zbog većeg opreza, jer je »talijanski suviše rasprostranjen«, kako to napominje Senat u jednom svom pismu dragomanu Đorđu Curiću, kođa je uputio u Maroko (Lettera 111, od 5. IX. 1763.). Republika nije imala vlastitih konzula na području Berberije (Maroko, Tunis i Alžir), jer je smatrala, da bi bila izložena neprestanim zahtjevima od strane tamošnjih vladara, koji bi zahtjevi »mogli biti neostvarljivi« (Lett. 142, od 9. XI. 1782.). Zato je Republika plaćala povjerljive ljude u tim krajevima za učinjene usluge, a interese Republike zastupali su strani konzuli: mletački i holandski.

Za odmazdu bio je zaplijenjen jedan dubrovački brod i zatraženo od Dubrovčana, da dokažu u roku od četiri mjeseca, kako taj brod nije bio dubrovački. To je Republiku prisililo, da poduzme ozbiljniju diplomatsku akciju i razvije svu svoju diplomatsku vještinu, kako bi ponovo vratila i osigurala ugled svojim brodovima i plovidbi. Sukob je Republiku naročito zabrinjavao, jer se pročulo, da sultan ima rđave namjere prema Dubrovčanima, zbog čega su se neki trgovci, posebno denovljanski, ustručavali da krcaju robu na dubrovačke brodove.

Senatu je bila jedina briga, da od sultana isposluje naređenje, u kojem bi bila dana izričita uputstva marokanskim brodovlasnicima, da prijateljski postupaju prema dubrovačkim brodovima, kada ih na moru susretnu.

Zato je Senat poslao u Maroko u specijalnoj misiji kapetana Dropca,³ da izgladi nesuglasice, jer je u međuvremenu dubrovački konzul u Cadizu Karlo Dodero dostavio izvještaj, u kome je javljao, kako je sultan izjavio, da će sa svim narodima ostati u prijateljskim vezama osim s Dubrovčanima: oni su nanijeli mnogo zla njegovim Maurima na Levantu.

Senat je osim toga obavijestio o ovom sukobu i svog konzula u Carigradu Jurića i zamolio ga, da isposluje preporučno pismo od velikog vezira za marokanskog sultana. S ovim preporučnim pismom otputovao je Drobac u Maroko, a bilo mu je savjetovano, da napomene marokanskom sultanu usluge, koje je Republika učinila Porti u njenu ratu s Rusijom, zbog čega Porta i šalje ovo preporučno pismo.

Čini se, da Senat osobito strahuje od činjenice, da ne bi netko na marokanskom dvoru savjetovao sultanu potpisivanje ugovora između Republike i Maroka, pa upućuje Dropca, da eventualne prijedloge odbije i razgovore o tome prekine, a kao razloge navede veliku razdaljinu između Dubrovnika i Maroka, a osobito obzire prema drugim krajevima sjeverne Afrike, zatim oskudnost dubrovačkih prihoda i prijašnju naklonost dvora, koji nije tražio nikakve ugovore.

Iz ovih se napomena Dropcu vidi, da Senat želi sačuvati strogu neutralnost i da se boji, ne će li i drugi vladari zatražiti ugovorima privilegije na štetu dubrovačke plovidbe, kao i na opću štetu Republike, koje su materijalni prihodi bili potpuno zavisni o plovidbi.⁴

Zbog toga Senat preporučuje osobiti takt na dvoru i opreznost pa Dropcu savjetuje, da najprije preda pismo velikog vezira, zatim pismo Republike s poklonima, a tek onda zamoli sultana za njegovu blagonaklonost prema plovidbi i za objavu svojim brodovlasnicima, da poštuju dubrovačku zastavu i brodove. Trebalo je osobito istaći, da je

³ Lettere e commissioni di Ponente, Lett. 53, od 15. VI, 1779.

⁴ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pismo 53, od 15. VI, 1779., u kojem Senat iznosi mišljenje, da su sukob s Marokom izazvali oni, koji su »zavidni uspjehu naše plovidbe, koja se rađa i koju bi htjeli vidjeti upropaštenu, a nas potpuno uništene«. Dubrovačka je mornarica osobito ojačala poslije Sedmogodišnjeg rata (1756.—1763.) i uspješno se takmičila s francuskim brodovima na Levantu.

Republika u teškom stanju poslije rusko-turskog rata, u koji je upala služeći vjerno i postojano Porti i brinući se za interese otomanskog carstva.

U pismu Doderu Senat pominje sukob sa marokanskim sultanom, uvjerava Dodera, kako nema krivice od Dubrovčana, kako je cijela ta stvar izmišljena, da se naškodi dubrovačkoj plovidbi, koja je postupkom sultanovim dovedena u težak položaj. Ponovo se spominju neprilike, koje je Republika doživjela za vrijeme rata između Rusije i Turske, kada su Rusi plijenili robu na dubrovačkim brodovima, jer su ih smatrali neprijateljskim zbog toga, što su bili snabdjeveni turskim fermanima.

Sve su te činjenice imale da posluže Doderu,⁵ da ih vješto iskoristi u razgovorima sa sultanom, kako bi uspio da isposluje od njega manifest, kojim bi javno bila zagarantirana sloboda dubrovačke plovidbe. To je trebalo objaviti u novinama, kako bi trgovci »unajmitelji brodova mogli s potpunom sigurnošću da svoju robu krcaju na naše brodove, čime bi nacionalna plovidba dobila svoj prijašnji kredit«.

Da bi tu diplomatsku akciju, koja je bila od presudnog značenja za dubrovačku plovidbu na afričkim obalama, pozitivno riješio, Senat se bio obratio i beju alžirskom, koji je bio u prijateljskim odnosima s marokanskim sultanom. Za tu misiju bio je određen kapetan Ante Krilanović. U pismu beju⁶ ističe Senat petvjekovnu vjernost otomanskoj carevini, spominje pismo velikog vezira marokanskom sultanu, kako bi sve to utjecalo na častoljubivost bejovu i kako bi se ovaj privatio intervencije.

Kako Doderu nije ništa javljao o vlastitoj diplomatskoj aktivnosti, to je navelo Senat, da u njega posumnja, pa je odlučio da u Maroko pošalje i dubrovačkog građanina Antuna Casilarija.⁷ Interesantan je stav Senata u vezi s tom misijom. U prijašnjim pismima neprestano se ističe želja, da se od sultana isposluje manifest o slobodi dubrovačke plovidbe, a u napomenama Casilariju boji se Senat, da se nije prenašlo zbog tih traženja, koja bi mogla biti »suprotna običajima i praksi onoga dvora«. Casilarija Senat šalje kao privatno lice, jer se boji službenih razgovora, koji bi mogli da Republiku obavežu, ali neprestano napominje nevinost Republike u slučaju hadžija, vjernost Porti u ratu s Rusijom. Ako ove napomene ne uspiju, i sultana ne razuvjere, tek onda je trebalo da Casilari zahtijeva prokazivanje krivaca, kako bi ih Republika kaznila i dala punu zadovoljštinu sultanovoj naciji. I Casilariju, kao i Dropcu, Senat savjetuje, da se ne upušta u pregovore i da od-

⁵ Ibid. Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pisma Doderu, konzulu u Cadizu od 15. VI., 21. VII., 19. X., 1779. (br. 55, 62, 94.).

⁶ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pismo alžirskom beju od 30. V. 1779. i pismo kapetanu Krilanoviću od 7. X. 1779. (br. 103, 112).

⁷ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pismo Antunu Casilariju od 12. XII. 1779. (br. 105).

mah odbije bilo kakav prijedlog u vezi s godišnjim ili trogodišnjim dan-
kom, jer bi to mogle tražiti i »druge pokrajine Berberije«. Senatu je
najviše stalo do eventualnih zahtjeva o danku, jer bi to bilo u prvom
redu veliko ekonomsko opterećenje za Republiku, koja je i onako pla-
ćala tribut Porti, a to bi moglo izazvati i promjene u odnosima prema
Porti i povećanje dosadašnjeg danka. Senat je vrlo dobro znao, da je
snaga i zaštita Porte na Levantu još uvijek mnogo značila, iako je nje-
na prijašnja politička moć znatno popustila.

Iako je Casilari bio upućen sultanu kao privatno lice, Senat nije
smatrao, da je to dovoljno, pa se ponovo obraća Doderu sa dva pisma,⁸
ma da ovaj nije ništa javljao o svojim intervencijama na dvoru. Senat
je bio doznao, da je sultan naredio, da se dubrovački brodovi plijene,
pa je to i bilo razlogom, da ovog puta i Dodero bude upućen u Maro-
ko, jer se u međuvremenu Drobac razbolio na putu.

Osim toga marokanski gusari bili su zaplijenili brod polaku kape-
tana Mata Božovića, što je situaciju još više zaplelo, pa je Senat sa-
zvao zbog toga izvanrednu skupštinu i hitnim pismom Casilariju⁹ još
više požurio svoju prijašnju odluku o misiji na dvoru sultana marokan-
skog. Iz ovog hitnog pisma vidimo, da Senat konačno otvoreno istupa
i okrivljuje Mlečane, da su oni zlostavljali hadžije marokanske na nji-
hovu povratku iz Meke, jer je njihov brod prevezio hadžije. (Kako se
to zbilo u Suzi, to je Senat poslao tamo Krilanovića, da pribavi po-
svjedočenja, koja je trebalo uputiti ministru Holandije u Maroko). Se-
nat vrlo oprezno postupa, kada spominje Mlečane,¹⁰ jer ne želi da im
se zamjeri, osim u skrajnjem slučaju, pa u pismu napominje, da ta po-
svjedočenja treba iskoristiti »samo u slučaju nužde, kako se ne bi bez
potrebe okrivili Mlečani«. Čini se, da je ipak brodom upravljao jedan
dubrovački pilot, jer u pismu stoji i ovo: »Ako vam se predbaci, us-
prkos tome, što je brod bio mletački, da je njime upravljao jedan du-
brovački pilot zbog slučajnog odsustva bolesnog kapetana, a hadžije
iz Salèa pretrpjele zlostavljanje pod upravljanjem Dubrovčanina, i ta
krivica bude pripisana naciji, vi ćete odgovoriti, da Republika i nacija
ne mogu biti odgovorne za akciju svakog pojedinca, a najmanje za
akciju jednog skitnice, koji je pod upravom onog kapetana, pod čijom
zastavom plovi«.

Prema uputstvu Senata ovaj je prigovor trebalo iskoristiti samo on-
da, ako netko na dvoru pokrene ovo pitanje.

⁸ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pisma Doderu od 6. XII.
i 12. XII. 1779. (br. 106, 109).

⁹ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pismo Casilariju od 7.
XII. 1779. (br. 111).

¹⁰ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1779. Pismo Casilariju od 13.
XII. 1779. (br. 120), u kojem pismu Senat ističe, da u posvjedočenju hadžija ne
bude spomenuto ime Mlečana, kako se ne bi moglo kazati »da su od nas optu-
ženi i okrivljeni«.

Senat se bio obratio na razne strane, koristeći se svojim diplomatskim vezama, jer je želio, da što prije izgadi ovaj sukob i osigura slobodu plovidbe. Tako je uputio pismo svom trgovačkom agentu u Parizu Francescu Faviju,¹¹ u kojem ga obavještava o sukobu s marokanskim sultanom, o misiji Dropčevoj, naknadnom putu A. Casilarija, pa ga u pismu moli, da isposluje preporučno pismo od francuskog dvora, koji ima mnogo utjecaja na sultana marokanskog, i to dostavi francuskom konzulu u Maroku.

Iz drugog pisma, koje je Senat kasnije uputio Faviju, doznajemo, da misija Casilarija i Dödera nije uspjela, jer se u pismu govori, kako je marokanski vladar za vrijeme audijencije izrazio javno prijateljske odnose prema Dubrovniku, oslobodio kapetana Božovića i momčad broda, a onda drukčije postupio: tajno im je natuknuo, da mu izlože svoje molbe jednim memorijalom, a onda im naredio, da se upute u Mogador i da tamo počekaju njegova naređenja, koja će im saopćiti preko svoga službenika, a da im nije zbog toga dopustio nijednu riječ zamjerke. Kada su ova dvojica stigla u Mogador, nađoše brod opljačkan,¹² a ujedno saznadoše, da je brod predan u vlasništvo jednom od sultanovih upravnih službenika. Senat je strahovao, da sultan ne udalji iz cijele kraljevine obadvojicu izaslanika, jer je bio nasilan i prevrtljiv. Faviju je savjetovano, da sve to raspravi s opatom Boškovićem, »koji je vrlo dobro upućen u naše prilike, a naročito u one, koje se tiču gospode Mlečana«.

Kako je roba na dubrovačkom brodu, koji je bio opljačkan, bila malteška, to se Republika našla u vrlo nezgodnom položaju prema Maltežanima, odnosno prema viteškom redu sv. Ivana, koji je bio gospodar Malte sve do 1798. Zbog toga upućuje Senat posebno pismo¹³ »Velikom meštru sv. vjere jeruzalemske« Emanuelu de Rohanu, u kojem ga izvještava, kako su u srpnju 1779. malteški trgovci iznajmili jedan dubrovački trgovački brod, da im preveze robu na Kanarske otoke, pa su ga na putu presreli gusari iz Saléa, odveli u jednu marokansku luku, a drugi su dubrovački brodovi slobodno plovili. Ovu činjenicu Senat želi osobito istaći, kako bi Veliki meštar uvidio, da su gusari namjeravali opljačkati samo maltešku robu. Osim toga izvještava ga Senat o uzrocima sukoba, o nesporazumu, koji je nastao, jer nijedan od dubrovačkih kapetana nije prevezio marokanske hadžije, što dokazuju i pismena posvjedočenja od strane zapovjednika Suze i Tripolisa. U Maroko su odaslani posebni izaslanici, da sukob izglađe, ali teret nije

¹¹ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1780. Pismo F. Faviju od 2. III. 1780. (br. 19), f. 110.

¹² Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1780. Pismo Faviju od 23. VIII. 1780., u kojem Senat napominje, da se isti slučaj dogodio španjolskoj misiji, koja je bila došla, da traži povratak opljačanog tereta.

¹³ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1780. Pismo Velikom meštru Emanuelu de Rohanu od 13. VIII. 1780. (br. 72).

vraćen, pa postoji bojazan, da bi vlasnici tog tereta mogli za uzvrat opljačkati hadžije iz Saléa, što bi još više zaoštrilo odnose s marokanskim dvorom.

Zbog toga moli Senat Velikog meštra, da intervenira kod francuskog konzula u Maroku u ime francuskog dvora, a isto tako kod dvora »kralja katoličkog« (španjolskog), kako bi bio vraćen teret i brod polaka. Senat u pismu ističe neuspjeh misije njegovih izaslanika u Maroku, postupak sultanov prema njima i nada se, da će intervencija španjolskog i francuskog dvora¹⁴ uspjeti, kada već nisu uspjeli svi dokazi o nevinosti dubrovačke zastave.

Dalji razvoj događaja saznajemo iz pisma, koje je Senat uputio R. Boškoviću,¹⁵ koji se tada nalazio u Parizu kao upravitelj Optičkog instituta za pomorstvo; dubrovački su se izaslanici vratili iz Maroka i donijeli vijesti, da je marokanski sultan objavio mir te izdao manifest svim svojim brodovlasnicima, da poštuju dubrovačku zastavu, ali da je zaplijenjena »polaka«, kao i roba Maltežana izgubljena usprkos intervenciji francuskoga dvora preko njegova izaslanika u Maroku. Sultan je na ponovljenu intervenciju francuskog dvora položio novac za izgubljenu robu, što je pružalo nadu, da će i »polaka« biti vraćena.

Senat upozorava Boškovića, da intervencija na francuskom dvoru nije više potrebna i da ne upotrebi svjedočanstva hadžija o krivici Mlečana. Dostavlja mu i kopiju vezirova pisma za sultana marokanskog, koje je naknadno zatraženo, ali ga Republika zadržava, »jer nije sigurna, da joj opet ne će poslužiti«.

Boškoviću je savjetovano, da ovu kopiju pokaže »kome treba u zgodnoj prilici, da se vidi, koliko se Republika brine za robu trgovaca«.

U isto je vrijeme Senat dostavio cirkularno pismo svojim predstavnicima u Veneciji, Ankoni i Livornu — Laliću, Storaniju i Batacchiju — kojim ih obavještava, da je sultan marokanski uspostavio mir s Republikom, izdao javni manifest pred konzulima i glavarima naroda pri primanju u Mogadoru. Senat ih upozorava, da taj manifest objave u svim novinama, kopiju štampaju u »Godišnjacima« svakome na uvid i znanje, a neka osobito pripaze, da štampar ne izmijeni smisao bilo koje riječi.

3

Taj je mir bio kratkotrajan. Marokanski sultan ponovo je »objavio rat« iz razloga, »što su Dubrovčani opet iskrcali hadžije izvan njegove kraljevine«. O tom događaju Dodero je izvijestio Senat svojim pismima iz Cadíza 29. X. 1780. i 2. I. 1781. Po primitku pisama Senat

¹⁴ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1780. Francuski je dvor zaista intervenirao preko svoga izaslanika na marokanskom dvoru, što doznajemo iz pisma francuskog ministra de Sartinea Faviju, koji je o tom izvijestio Senat.

¹⁵ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1781. Pismo Ruđeru Boškoviću od 21. II. 1781. (br. 7).

je bio »silno iznenađen« i »kao iznenađenim gromom ošinit« to više, što je bio primio pismo od kapetana Bratića, kojemu je bila ukazana velika pažnja od strane kraljeve i njegovih oficira na obali Tetuana, i to baš poslije ove objave rata, o kojoj Bratić nije imao ni pojma.

Senat naređuje Doderu, da odmah otputuje u Maroko, ali u svoje ime, kako ne bi nitko naslutio, da ga šalje Senat, pa da razvidi situaciju i izvijesti o tome Senat; trebalo je dobiti u vremenu, isposlovati dokaze za vlastito opravdanje zbog podmetnute krivice, jer je sultanov postupak izgledao kao moguća ucjena. Zato je Senat savjetovao Doderu, da intervenira kod kralja, kako bi ukinuo pomenutu »objavu rata« bar za nekoliko mjeseci ili dao obećanje, da će ta objava biti ukinuta. Sada Senat dostavlja Doderu ono prijašnje pismo Porte, koje je bilo zadržano zbog objave mira, a sada je dobro došlo, ali lukavo savjetuje, da ga zgodno upotrebi i da se pretvara kao da je to pismo Republika uputila alžirskom beju, a on ga sada donosi, budući da je stigla vijest o novoj »objavi rata«.

Dodero je izvijestio Senat o rezultatu misije tek nakon dva mjeseca, što mu je Senat zamjerio.¹⁶ Iz tog izvještaja saznajemo, da je sultan izdao objavu o slobodi plovidbe za dubrovačke brodove, ali je postavio i uvjete: da mu Republika na godinu otprema po jedan brod. To je Senat uznemirilo zbog mogućih posljedica po slobodu plovidbe, pa je poduzeo korake kod Porte, da se te obaveze oslobodi, jer je i bej Tripolisa zatražio isto tako jedan brod za prijevoz drva i ljudstva iz Albanije.

Senat je poslao u Cadiz Gašpara Ivelju Ohmučevića,¹⁷ koji je tamo otputovao iz Carigrada, gdje je čekao, da mu konzul Jurić pribavi pisma od carigradskog sultana i velikog vezira. U isto vrijeme putuje u Tripolis Blaž Pasquali s misijom, da se usprotivi zahtjevima bejovim, jer je Tripolis bio u neprestanom ratu s raznim evropskim vladarima, a drvo bilo krijumčarska roba, izložena pljački gusara malteških i napolitanskih, zbog čega bi Republika mogla doći u sukob s njihovim vladama.

Republika je nastojala svim silama, da sačuva neutralnost u interesu vlastite plovidbe, pa u pismu Pasqualiju napominje, kako je i prije odbila tuniskom beju traženje broda, te je ovaj povukao svoj zahtjev, jer je želio, da Republika ostane neutralna u ratnim sukobima. Republika se nada, da će i tripolitanski bej ostati i dalje njen prijatelj, budući da mu neprestano pruža dokaze o svome prijateljstvu, što mu čini i sada, jer ga neposredno obavještava, a ne preko Porte. Republika je mišljenja, da su mu ovo traženje broda sugerirali njeni neprijatelji.

U pismu Ivelji Ohmučeviću Senat mu savjetuje, kako da postupi u vezi sa traženjem broda, jer je konzul Jurić javio iz Carigrada, da bi

¹⁶ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1781. Pismo Doderu od 22. VIII. 1781. (br. 117).

¹⁷ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1782. Pismo Ivelji Ohmučeviću od 22. XII. 1781., 9. VII. 1782., 9. XI. 1782. (br. 32, 142).

marokanski sultan mogao zatražiti brod za Carigrad s namjerom, da tamo otpremi darove. Ako se to obistini, neka Ohmučević promijeni taktiku i ponudi sultanovu ministru brod za Carigrad.

Misija Ohmučevićeva nije bila laka, jer je Senat poslije njegova odlaska primio dva pisma: jedno od marokanskog sultana, a drugo od konzula u Tangeru Chiappea. Pisma su po smislu bila ista: u jednom marokanski sultan traži tri broda za prijevoz otkupljenih robova i zahtijeva, da se brodovi bez odlaganja otpreme na Maltu, a u drugom Chiappe javlja, da je i on dobio to isto naređenje.

Senat hitno obavještava o tome Ohmučevića i upozorava ga, da sultanu ne da potpuno negativan odgovor, dok se ne saznaju rezultati njegove misije i dok ne stignu naknadna pisma Porte.

Međutim je bio otpremljen i jedan brod na Maltu pod zapovjedništvom kapetana Dominkovića, da se tamo nađe za svaki slučaj, a Ohmučeviću naređeno, da sultanu predoči »na najsnažnji i patetičan način, kako mi u svemu zavisimo o naklonosti i volji uzvišene Porte, a bez nje ne možemo učiniti nikakvu novotariju, koja bi bila od štete za naciju«. Otprema ovog jednog broda na Maltu bila je izlikom, da se ne otpreme sva tri odjednom, a Ohmučević je morao pred sultanom kazati, »kako je otprema jednog broda velika žrtva za Republiku, a učinjena je iz osobite naklonosti prema njemu, budući da je to bio jedini brod u luci«. Trebalo je osim toga da Ohmučević istakne činjenicu, kako Republika nema vlastitih brodova, jer brodovi pripadaju privatnicima, koji izdržavaju »svoje bijedne obitelji, a Republika ih ne može prisiliti, a da se sama ne izloži vlastitoj propasti«. Trebalo je sultana uvjeriti u nemogućnost slanja brodova i napomenuti, da će takvim činom »biti potpuno zatrti podanici ove Republike, najstarijeg i najvjer-nijeg podložnika Velikog Gospodara«.

Senat je dostavio Ohmučeviću i privatno pismo kapetana Jakova Casilarija, upućeno sinu sultanovu, koga je dobro otprije poznavao, u kojem ovaj napominje: da je Republika otpremila samo jedan brod Nj. Veličanstvu, jer su brodovi privatni. Otpremanje više brodova moglo bi prouzrokovati teških nezgoda »zbog zavisnosti Republike o Porti i što bi to moglo biti primjer i drugim vladarima Evrope, da iskoriste naše brodove za svoju službu, što bi mogli tražiti i ostali krajevi Berberije, a to bi nas potpuno uništilo«.

Na kraju Senat moli Ohmučevića, da se svim silama založi, kako bi sultan odustao od svojih namjera. Senat se pobojavao neugodnosti, jer je naknadno saznao, da je brod, koji je bio otpremljen na Maltu, tamo stigao sa zakašnjenjem, što je izazvalo nezadovoljstvo marokanskog izaslanika, pa se očekivao njegov nepovoljan izvještaj sultanu. Tek sada savjetuje Senat Ohmučeviću, da popusti u traženju zaplijenjenog broda kapetana Božovića i neka primi samo odštetu, ako mu to sultan ponudi.

Sve su te intervencije ipak završile povoljnim rezultatima, jer je marokanski sultan odustao od zahtjeva, da Republika prinudno šalje brodove. Dubrovački brodovi i dalje održavaju normalnu plovidbu uz obale Maroka, a Republika je pazila, da se sultanu ne zamjeri.

Iz jednog pisma otpravniku poslova u Genovi Bagnascu¹⁸ doznajemo, da je marokanski poslanik zatražio jedan brod za prijevoz otkupljenih robova u Tunis i Tripolis i da mu je Bagnasco brod obećao. Senat odobrava postupak i poručuje Bagnascu, da brod odmah preda, a kapetanu broda naredi, da poduzme putovanje bez odlaganja »pod prijetnjom javnog prezira«. Senat nije nikako želio, da dođe do novog sukoba s marokanskim dvorom, pa bilo to i pod cijenu materijalnih žrtava. Zbog toga upućuje Bagnascu ove sugestije: ako Marokanac ne plati najamninu za brod, ili plati vrlo malu svotu, ne treba zato praviti smetnje, već izvršiti prijevoz pod svaku cijenu. Ako najamnina ne bude uopće plaćena, neka Bagnasco samo javi, koliko bi bio dobio, da je pravio ugovor s privatnim trgovcem. Bude li od njega ponovo zatražen brod, neka ne da negativan odgovor, nego neka smjesta javi Senatu, kako bi se dobilo u vremenu. Senatu je bilo stalo do toga, da se s jedne strane ne obaveže na bezuvjetno davanje broda, a s druge da se ne zamjeri bezuvjetnim odbijanjem, pa upućuje marokanskom poslaniku na Malti pismo, u kojem napominje: da je sultan oslobodio Republiku obaveze slanja brodova, ali da mu ipak stavlja na raspoloženje prvi brod, koji stigne na Maltu, uz uvjet, da plati pristojnu najamninu za prijevoz, kako to rade i druge paše, pa i sama Porta.

Slična uputstva Senat dostavlja i svom konzulu u Aleksandriji, Blažu Pasqualiju, jer se baš tada imao da vrati iz Meke sin marokanskog sultana: ako ovaj bude tražio brod za prijevoz do Maroka, neka kapetan broda traži najamninu, kao da se radi o privatnom trgovcu, budući da su brodovi privatni, a zarada potrebna, što Republika ne može spriječiti. U slučaju da sin sultanov ne pristane platiti, neka ga prevezu, a račun treba dostaviti Republici.

Poslije završene misije u Maroku vratio se u Dubrovnik Juraj Gašpar Ivelja Ohmučević. Interesantan je njegov izvještaj, u kojem spominje isusovce i njihov utjecaj i veze na marokanskom dvoru, a kojima se bio obratio za vrijeme svog boravka u Maroku i kojima je za usluge dao neke poklone. Savjetuje Senatu, da održavaju veze s marokanskim dvorom preko isusovaca, a naročito preko njihova predstojnika za misije u Maroku, koji boravi u Cadizu i koji sve zna, jer ga o svim promjenama u Maroku obavještavaju oci misionari. Ohmučević predlaže, da dubrovački kapetani ponude svoje usluge isusovačkom prokuratoru, ako mu ustreba da preveze svoje misionare u Maroko. Bilo bi

¹⁸ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1783. Pismo Bagnascu od 21. V., 1783. (br. 65).

dobro, kada bi novi konzul u Cadizu Greppi uspostavio dobre odnose s misionarima, kako bi s vremena na vrijeme mogao izvijestiti o promjenama u Maroku, koje se tiču Republike.

Na ove sugestije Ohmučevićeve Senat odmah upućuje pismo konzulu Greppiju,¹⁹ pa mu vrlo oprezno savjetuje, da stupi u vezu s isusovcima, ali neka to radi privatno, kako se ne bi činilo, da ga je Republika nagovorila. Senat ujedno daje Greppiju ovlaštenje, da novčano nagradi misionare, pa čak određuje i stalnu godišnju plaću »poznatom ocu misionaru«.²⁰

Međutim je Greppi izvijestio Senat o novom incidentu. U Tanger je bila stigla 12. VI. 1784. dubrovačka »polaka« s kapetanom Matom Milićem iz Aleksandrije, a preko Marseillea. U Tangeru je bio iskrcan marokanski poslanik Feris i 150 hodočasnika iz Meke. Brod je morao da izdrži karantenu od 60 dana u Marseilleu, ali je poslije 24 dana, na intervenciju marokanskog poslanika kod tamošnjih vlasti, otplovio iz Marseillea. Taj se čin mogao osvetiti Republici i njenoj plovidbi, jer se kapetan nije pridržavao propisa i strogih naredaba marokanskog sultana: nijedan brod, koji je dolazio iz Levanta, nije smio pristati u marokanskim lukama, dok nije izdržao punu karantenu u nekoj kršćanskoj luci.

Kada je brod stigao u Tanger, bio je otjeran, iako su putnici bili iskrcani, jer se doznalo, da je na putu umrlo na brodu pet mornara i neki Mauri putnici i da je momčad s broda izbacila robu na obalu. Na brodu je ostao teret od 60 bala pamučnog platna i levantinske svile za Maure iz Tetuana i Feza.

Senat se uplašio, da iz toga ne iskrсну velike neprilike, pa je odmah obavijestio svog konzula u Marseilleu Nikolu Pagana, da zadrži na povratku kapetana Milića, i da ovaj do kraja izdrži propisanu karantenu i strogo čuva robu marokansku i sve predmete marokanskih podanika.

Senat je znao, da je kapetan broda bio prisiljen od marokanskog poslanika, da otplovi iz marseljske luke, kao što je znao, da kapetan ima i pismenu potvrdu od marokanskog poslanika, da ga je na to prisilio, ali se bojao, da marokanski poslanik ne svali krivicu na kapetana.

Senat je bio uvjeren, da marokanski poslanik zna za sultanove naredbe: ako ih je ovaj svijesno prekršio, znači, da je ugledna osoba i da ima kraljevo povjerenje, pa bi se moglo dogoditi, da sultan prebaci krivicu na Dubrovčane.

Zbog toga je Senat obavijestio Greppija,²¹ da poduzme sve moguće mjere, kako bi opravdao Dubrovčane i dokazao njihovu nevinost, a

¹⁹ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1784. Pismo Greppiju od 1784. br. 31.

²⁰ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1784. Pismo Greppiju br. 87., iz kojega saznajemo razloge, zbog kojih Republika nije htjela da drži u Maroku svoje konzule, nego se koristila uslugama stranih konzula.

²¹ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1784. Pismo Greppiju od 31. VIII. 1784., (br. 98).

u isto vrijeme umoljava svog otpravnika poslova u Parizu Favija, da intervenira na tamošnjem dvoru, ako bi marokanski sultan poduzeo neke mjere. Čini se, da je i ovaj incidentat izgladen na marokanskom dvoru uz pomoć prijašnjih veza i intervencije marokanskog poslanika Ferisa.

5

U pismima Senata konzulima na Zapadu u razdoblju od 1786.—1790. nema nikakvih osobitih podataka o Maroku,²² pa se čini, da nije bilo znatnijih sukoba vjerojatno zbog političkih previranja i promjena u Maroku. To se vidi iz pisma konzulu Greppiju u Cadiz, koje mu je upućeno 19. VI. 1790., a u kojem mu Senat javlja, da je stiglo pismo novog marokanskog sultana uz izvještaj o njegovu stupanju na prijesto.

Senat šalje pismo sa čestitkom: u njegovu stupanju na prijesto vidi priznanje njegovim junačkim vrlinama od strane vrhovnog sultana u Carigradu, pa zato u njemu gleda zaštitnika i branitelja interesa dubrovačke nacije.

Dubrovačka je Republika smatrala, da je iz taktičkih razloga potrebno odaslati u Maroko specijalnog izaslanika, da novom sultanu čestita i preda poklone, jer je na to Republiku upozorio venecijanski konzul u Tangeru Chiappe. Senat šalje u Maroko za tu prigodu vanrednog izaslanika dubrovačkog građanina Petra Bratića,²³ kojemu naređuje, da se javi Chiappeu, sasluša njegove savjete, ali da ne pokaže, kako mu u svemu ne vjeruje. Neka ode sultanu i uvjeri ga, koliko se Republika raduje, što u njemu vidi »dokazanu zaštitu za svoje podanike i svoju malu plovidbu«.

Na povratku iz Maroka Bratić izvještava Senat, da je novi sultan zatražio pet brodova na godinu za prijevoz njegovih hadžija u Meku. Nato Senat odmah izvještava carigradskog sultana, koji je ekspresnim pismom — hatihajumom — upozorio marokanskog sultana, da oslobodi dubrovačku plovidbu te obaveze zbog njega lično, jer je »nacija siromašna, a njemu ona pripada na osobit način«. S ovim pismom carigradskog sultana uz pismo velikog vezira Senat je odaslao u Maroko starog znanca novog marokanskog sultana — Jakova Jurja Casilarija. Njemu je savjetovano, da u Tangeru posjeti mletačkog konzula Chiappea, da ga uvjeri o prisnim odnosima između Porte i Republike i istakne kako nosi lično pismo carigradskog sultana, koji preporučuje narod dubrovački marokanskom sultanu. Sve je to trebalo da učini izvanredni utisak na mletačkog predstavnika i da podigne ugled same Republike.

²² Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente od 1786.—1790. Pismo Greppiju od 19. VI. 1790.

²³ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1790., Pismo Petru Bratiću od 12. IX. 1790. (br. 132).

Senatu je bilo osobito stalo, da ta misija uspije i da Casilari kod novog sultana isposluje oslobođenje od slanja tih pet brodova, a po mogućnosti i jednog jedinog.

Kad je Casilari bio u Gibraltaru, dočuo je za smrt novog sultana, o čemu je izvijestio Senat i ostao u Gibraltaru, da sačeka nova uputstva. Senat mu javlja, da se odmah vrati u domovinu, ali da diskretno proturi vijesti, kako je pitao Senat za dopuštenje povratka. To je urađeno iz opreza, ukoliko vijesti o smrti marokanskog sultana ne bi bile istinite. Senat obavještava i Chiappea, da je Casilarija opozvao zbog starosti i moli ga, da mu dostavi vijesti o novom poretku u Maroku.

U Maroku su bile nastale borbe za prijesto,²⁴ pa se situacija smirila tek oko 1794., kada je stupio na prijesto novi sultan Mula Sulejman. Senat šalje na marokanski dvor Petra Bratića, da novom sultanu čestita i da intervenira u vezi s novim zapljenama dubrovačkih brodova, jer je novi sultan bio naredio svojim gusarima, da zaustave i dovedu u njegove luke sve kršćanske brodove, koje susretnu na moru. Zadatak ove Bratićeve misije bio je isti kao i prijašnjih misija: da se Republika oslobodi obaveze davanja brodova, jer je svako obavezno slanje smanjivalo broj brodova u redovitoj plovidbi, što je nanosilo štete i prihodima Republike i njenoj neutralnosti.

Zbog toga je naređeno Bratiću, da ostane u Maroku sve dotle, dok njegova misija ne završi s uspjehom ili neuspjehom: da obavještava Senat »trostrukim i četverostrukim pismima«, da traži neprestano audijencije, da »suzama moli milost«, dok sultana ne gane i uvjeri, »kako sama vijest o zaustavljanju dubrovačkih brodova može naškoditi ugledu dubrovačke plovidbe toliko, da trgovci odustanu da se služe dubrovačkim brodovima«.²⁵

Uz obligatna pisma od carigradskog sultana i velikog vezira Bratić je nosio i pismo kapetan-paše, vrhovnog zapovjednika turske pomorske sile, koji preporučuje marokanskom sultanu dubrovačku plovidbu.

Iz pisama Bratićevih Senatu doznajemo za povoljne rezultate njegove misije. Senat mu je dostavio uputstva za pregovore: Republika nije nikad bila obavezna da šalje na godinu tri broda, pa ne misli ni

²⁴ U XVII. i XVIII. vijeku vlada Marokom dinastija HASANIDA. U periodu ovog sukoba između Dubrovnika i Maroka bio je na vlasti Mula Muhamed (Mawlai Muhammad) (1757.—1790?). Ovaj energični vladar učvrstio je političko jedinstvo Maroka, stvorio trgovačke veze s Danskom, Švedskom, Engleskom i Francuskom. U težnji da privuče u svoju zemlju strane trgovce, osnovao je grad MOGADOR (1764). Za vrijeme njegova nasljednika Mule Jazida (Mawlai Yazid) u Maroku vlada anarhija (1790.—1794?).

Mula Sulejman (Mawlai Sulaiman) (1794.—1822.) uspostavio red. Zabranio svima podanicima, da ne putuju izvan zemlje i ograničio na najmanju mjeru njihove odnose s kršćanima. Agenti diplomatski i konzuli smješteni su u Tanger, a pristup Evropljanima u unutrašnjost bio je nemoguć. Sve do kraja XIX. vijeka Maroko je bio gotovo zatvoren za strance. Kako su tamo bile česte pobune, to su evropske imperijalističke sile počele prodirati u Maroko, a osobito Francuska.

²⁵ Lettere e commissioni di Ponente 1795. Pisma Bratiću od 22. XII. 1795. (br. 25), kao i prijašnja iz 1794. (br. 113. i 115).

sada; neka ne prihvati uvjete sultana marokanskog, koji je tražio dio robe s dubrovačkih zaplijenjenih brodova, osim ako sultan u traženju ustraje. Bitno je, da se Bratić s dvorom nagodi i Republika oslobodi od godišnjeg slanja brodova.

Senatu je najviše brige zadavala mogućnost da sultan zatraži na račun godišnjeg slanja brodova i smanjenje najamnine za brod, što bi uvjetovalo i plaćanje razlike od strane Republike vlasnicima brodova. Zbog toga Senat i savjetuje Bratiću, da je bolje ne uzeti uopće najaminu nego prihvatiti njeno smanjivanje.²⁶

Marokanski je sultan dao obećanje, da ne će više tražiti brodove, a kao naknadu za zaplijenjenu robu, koju je ipak zadržao, ponudio je tovar voska u dvije rate; jedna je bila isporučena Maltežanima, kojih je roba bila na dubrovačkom brodu, i to posredstvom Bratića; druga od 333 kantara bila je darovana Republici.²⁷

Godinu dana kasnije marokanski je sultan opet zatražio od Dubrovčana dva broda za ukrcavanje »nečega što on želi«, pa mu Senat u jednom pismu odgovara, kako Republika nema svojih brodova, što »znade cijeli svijet«, ali da su ipak pozvani vlasnici brodova i da im je naređeno, da pišu u Livorno dubrovačkom konzulu, neka izabere dva broda i odmah otpremi u Maroko.

U pismu Chiappeu²⁸ Senat izražava svoje čuđenje, što sultan traži brodove, s tim više, što je i Chiappe u jednom svjedočanstvu, predanom kapetanu Bratiću, izjavio, da sultan ne će više tražiti brodova.

Da bi svaki nesporazum bio izbjegnuto, naređeno je konzulu u Livornu, da brodove otpremi.

Kako se Senat nije usuđivao, da neposredno zatraži plaćanje najamnine za brodove, to moli Chiappea, da on od sultana zatraži isplatu najamnine. Konzul u Livornu dobio je opet od Senata nalog, da izabere dva broda »ni velika ni mala«; da kapetani u svoje ime zatraže od sultana najaminu i pod zakletvom izjave pred Chiappeom, koliko su u novcu ili daru primili od sultana i njegovih ministara.

Čini se, da su se odnosi s Marokom konačno sredili, jer se svi zahtjevi sultanovi zadovoljavaju uz obostrana popuštanja.

U jednom pismu Karlu Bazzoniju,²⁹ konzulu u Cadizu, koji je naslijedio Greppija, a koje mu je pismo uputio Senat 6. V. 1802., spominje se, da je sultan tražio četiri dubrovačka broda za prijevoz žita, koje je namjeravao poslati kao poklon beju Tripolisa. Senat je izdao naređenje konzulima u Livornu i Genovi, da izaberu dva najmanja broda i otpreme ih najprije u Cadiz, a zatim u Rabat. U pismu Bazzoniju Senat ponovo ističe, da Republika nije obavezna slati brodove.

²⁶ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1795. Pismo Bratiću od 1795. (br. 83).

²⁷ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1796. Pismo br. 149.

²⁸ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1797. Pismo Chiappeu-Tanger 1797. (br. 138).

²⁹ Ibid. — Lettere e commissioni di Ponente 1802. Pismo Karlu Bazzoniju, konzulu u Cadizu, od 6. V. 1802. (br. 50).

Ako ih šalje, to čini iz prijateljskih pobuda, kao što je to i prije činila. Senat preporučuje Bazzoniju, da upozori upravnika Tangera, kako dubrovačka plovidba nije vlasništvo Republike nego privatnika; neka u pismu upravniku na »oprezan i delikatan način« napomene isplatu najamnine za te brodove, a ujedno istakne i simpatije prema marokanskom dvoru. Kako je Senat doznao za blokadu Tripolisa od strane Sjedinjenih Američkih Država i Švedske, to upozorava Bazzonija, da obavijesti upravnika Tangera o velikom riziku za robu marokanskog sultana, što bi moglo utjecati na marokanski dvor, da ne otpremi žito, a Republiku da oslobodi obaveza. Ako bi upravnik tražio brodove usprkos svim opasnostima, neka onda brodove otpremi, a kapetanima dade uputstva, da se dokumentima osiguraju i oprezno putuju. Na taj način trebalo je pružiti dokaze, kako Republika »i u najtežim časovima ukazuje usluge«, a u isto vrijeme skinuti sa sebe svaku odgovornost upozoravajući unaprijed na moguću opasnost. Kapetanima je brodova bilo savjetovano, da zatraže isplatu najamnine s najvećom obazrivošću i oprežnošću, kako ne bi marokanski dvor ozlovoljili. Ukoliko najamninu ne bi dobili, trebalo je na povratku pod zakletvom i uz posvjedočenje izjaviti, koliku su visinu najamnine mogli primiti.

To su i posljednji podaci o odnosima Dubrovnika i Maroka, koji se nalaze u diplomatskoj prepisci između Senata i konzula na Zapadu. Propašću Republike 1806. završava i dugi period diplomatskih odnosa Dubrovnika s Istokom i Zapadom, kao i sloboda plovidbe pod zastavom slobodne Republike.

Sommario

I RAPPORTI DIPLOMATICI ED IL CONFLITTO FRA IL MAROCCO E LA REPUBBLICA DI DUBROVNIK

Nella seconda metà del secolo XVIII, scoppiò un conflitto fra il Marocco e la Repubblica di Dubrovnik, il quale durò fino all'inizio del secolo XIX.

Il Senato nella sua corrispondenza diplomatica chiamò questo conflitto »guerra«, perchè degenerò in un complesso di rappresaglie, quali attacchi aperti contro le navi ragusee, cattura di navi e di uomini, e saccheggio di merci. Il conflitto scoppiò, perchè alcuni haggi erano stati maltrattati su una nave che batteva bandiera di Dubrovnik, mentre più tardi fu constatato che si trattava di una nave veneziana, comandata da un pilota di Dubrovnik. Tutto ciò fornì al sultano del Marocco il pretesto per chiedere alla Repubblica di Dubrovnik ripetutamente navi per proprio uso. La Repubblica voleva ad ogni costo conservare la neutralità della propria bandiera e la libertà del commercio in quanto che il conflitto ostacolava la navigazione, danneggiava il commercio e menomava la riputazione della bandiera di Dubrovnik. Per ciò la Repubblica intervenne mediante i suoi ambasciatori presso le corti francese e spagnuola e specialmente presso la Porta. La situazione di tali rapporti precari e di continui conflitti durò fino alla caduta della Repubblica.